

Regieversterkend handelen

een basishouding in het onderwijs

In de discussie over Passend Onderwijs en de toelaatbaarheid van leerlingen met een stoornis in het regulier onderwijs wordt volgens orthopedagoge Elena Carmona van Loon teveel nadruk gelegd op die kennis van de onderwijsbehoefte van verschillende leerlingen die de docent moet hebben, maar blijft de vraag in hoeverre de leerling hier zelf een actieve rol kan spelen onderbelicht.

In dit artikel pleit ze ervoor om in plaats van het handelingsplan uit te gaan van een ontwikkelingsperspectief dat focust op het perspectief dat de leerling heeft, en vraagt aandacht voor wat zij regiefuncties van leerlingen noemt.

De aandacht voor de ontwikkeling van leerlingen is in het kader van Passend Onderwijs groter geworden. In het huidige systeem wordt vooral in termen van stoornissen gedacht om het opvallende gedrag of de leerproblemen van de leerling te verklaren. Docenten zoeken naar manieren om met deze stoornissen om te gaan. De onderwijs- of zorgbehoefte van leerlingen met een geclassificeerde diagnose wordt in termen van pedagogisch handelen en didactische aanpassingen in handelingsplannen beschreven, vaak opgesteld door zorgcoördinatoren en zorgspecialisten. Deze aanpak is sterk gericht op het versterken van de omgeving en vaardigheden van docenten om de problematiek van de leerling beheersbaar te maken. Tegenover deze medisch georiënteerde manier van kijken staat een op ontwikkeling

georiënteerde manier van kijken, waarbij het vertrouwen in de mogelijkheden van de leerling centraal staat.

De ontwikkeling van leerlingen

De ontwikkeling van leerlingen verloopt grillig, maar wel via ontwikkelingsfasen. Die staan in het teken van belangrijke taken die de zelfstandigheid van het kind vergroten. Ook kinderen met een verstoorde ontwikkeling maken deze fasen door.

De ontwikkeling van een leerling wordt bepaald door zowel aanleg als omgevingsinvloeden:

- Aanleg (driftmatig, hersenen)
- Ego functies (vaardigheden van het ik)
- Ervaringen
- Imitatie
- Omgeving

Ik leg de focus op de ontwikkeling van die functies die de leerling ter beschikking heeft om zijn onderwijsleerproces vorm te geven. Daarnaast ga ik in op de vraag hoe een docent invloed kan uitoefenen op de ontwikkeling van deze functies.

Een neutrale basishouding, gericht op het proces van de leerling en het groepsproces van de klas, is hierbij van belang.

Egofuncties of regiefuncties

Men kan egofuncties zien als de vaardigheden van een individu om zijn leven vorm te geven. Naarmate egofuncties sterker zijn ontwikkeld is een individu beter in staat autonoom te functioneren, weerstand te bieden aan impulsen, de verwachtingen vanuit de omgeving te begrijpen en daarnaar te handelen. Egofuncties hangen om die reden sterk samen met onderwijsvoorwaarden als autonoom handelen, een relatie aangaan met de omgeving en competenties ontwikkelen. Deze functies bepalen in hoge mate in hoeverre een leerling in staat is de regie te houden over zijn eigen gedrag en leerproces. Het zijn bij uitstek deze functies die de ontwikkeling van de leerling bepalen. Ik noem ze dan ook regiefuncties om aan te geven dat deze functies te maken hebben met de manier waarop leerlingen invloed kunnen uitoefenen op hun gedrag en leerproces. Ze versterken het vermogen om regie over het eigen leven te houden.

Regiefuncties zijn:

- Taal (communicatie en verbeelding)
- Geheugen
- Motoriek
- Perceptie (waarneming van de wereld middels zintuigen, beeld van jezelf en de ander)
- Geweten
- Zelfcontrole
- Oriëntatie in tijd en ruimte

Tezamen vormen deze functies de basis voor het vermogen van leerlingen om hun leerproces op school vorm te geven. Leerlingen zijn minder goed in staat te functioneren in de maatschappij wanneer zij bepaalde regiefuncties onvoldoende beheersen. Zo is het voor de

leerling met de diagnose ADHD moeilijk om zijn impulsen te onderdrukken. Dit hangt samen met een geringe ontwikkeling van de regiefunctie zelfcontrole.

Elke leerling heeft regiefuncties die in meer of mindere mate zijn ontwikkeld en die zijn gedrag en leerproces op school beïnvloeden. Dit geldt ook voor docenten. Bewust zijn van je eigen mogelijkheden als docent is nodig om bekwaam te handelen en de ontwikkeling van jezelf en de ander te herkennen en te stimuleren.

Onderwijskundig zinvolle relatie

De mate waarin er door de volwassenen een beroep wordt gedaan op zelfstandig gedrag is van invloed op de ontwikkeling van regiefuncties bij leerlingen. Leerlingen zijn bereid te leren en zichzelf te laten zien wanneer de docent zichzelf laat zien en een relatie aangaat met de leerling. In die onderwijskundig zinvolle relatie staat perspectief op ontwikkeling centraal.

De onderwijskundig zinvolle relatie is opgebouwd uit een vijftal bouwstenen:

1. Basisveiligheid; acceptatie van de leerling
2. Afstemmen; De leerling wordt gezien, ondersteund en begrensd
3. Zelfvertrouwen; De docent laat zien dat de leerling zaken kan leren
4. Onafhankelijkheid; De docent benoemt wat de leerling goed doet en kan
5. Creativiteit; de docent heeft oog voor de uniciteit en identiteit van zichzelf en de leerling. Ze kennen elkaars mening en kijk op dingen.

Passend onderwijs en regieversterkend handelen

Regieversterkend handelen is goed voor alle leerlingen. Door te focussen op hun groeimogelijkheden leren zij zelf aan te geven wat zij kunnen en willen leren. Ook leerlingen met een specifieke onderwijsbehoefte leren zo meer te

vertrouwen op eigen kunnen. Regieversterkend handelen biedt handvatten aan docenten om om te gaan de verscheidenheid aan onderwijsbehoefte van leerlingen. Hierbij is het niet alleen de docent die van elke leerling voor ogen houdt wat deze nodig heeft, maar is de leerling zelf medeverantwoordelijk voor het onderwijsleerproces.

Om de mogelijkheden van leerlingen het beste tot hun recht te laten komen is een bewuste basishouding van de docent in het onderwijs nodig. De docent is aanwezig, ziet wat er gebeurt en grijpt niet altijd meteen in. Hij volgt en benoemt het gedrag wel, maar zonder het meteen te interpreteren. Dit doet de docent om de leerling bewust te maken van zichzelf en van zijn onderwijsbehoefte. De docent leert de leerling zelf aan te geven wat hij nodig heeft in de klassensituatie. De leerling houdt dan de regie en is als gezegd medemanager van zijn eigen perspectief.

Regiefuncties van leerlingen hangen samen met onderwijsleervoorwaarden en zijn om die reden leidend bij de vraag of een leerling met een diagnose plaatsbaar is op een reguliere school. Naast de mogelijkheden van de school om passend onderwijs te bieden, zijn het ontwikkelingsperspectief, cognitieve vermogens en de mate waarin regiefuncties kunnen groeien, bepalend bij de vraag of de school in kwestie het onderwijs kan bieden dat past bij de behoefte en het ontwikkelingsperspectief van de leerling. <

Elena Carmona van Loon

Elena Carmona van Loon is orthopedagoge verbonden aan de praktijk Camino.

Noten

- 1 Naar de bouwstenen van de hechting van Truus Bakker.